Góralski, Wojciech

Najnowsza praca o kapitule płockiej

Notatki Płockie 37/1-150, 48-49

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

ŚWIADECTWA, WYPOWIEDZI O ARCYBISKUPIE A.J.NOWOWIEJSKIM BISKUPIE PŁOCKIM 1908 -1941. Zebrał i opracował ks. Michał Marian Grzybowski. TNP, Płock 1991.Nakład 10.000 egz.

Wśród kilku wydawnictw, które ostanio ukazały się w Płocku w związku z obchodami 50-lecia śmierci biskupa męczennika na uwagę zasługuje książka autorstwa ks.Michała Mariana Grzybowskiego zatytułowana "Świadectwa-wypowiedzi o arcybiskupie A.J.Nowowiejskim biskupie płockim 1908-1941". Książka udostępnia źródła dla przyszłych badań. W dziedzinie opracowywania materiałów źródłowych ks.Grzybowski posiada znaczny dorobek(2). Wydał materiały z wizytacji biskupich w diecezji płockiej. Źródła te znacznie wzbogaciły materiały dotyczące badań historycznych.

Ta kolejna pozycja z cyklu "źródła" znacznie różni się od uprzednio publikowanych. Tym razem źródłem historycznym są wypowiedzi 12 księży i 3 osób świeckich dotyczące arcybiskupa Nowowiejskiego. Po przeczytaniu nasuwa się wniosek, że wszystkie wypowiedzi gloryfikują postać. Rozumiem, że druk jest okazjonalny i nie wypadało umieszczać opinii negatywnych. Być może, że nawet takowych ks.Grzybowski nie znalazł. Jednakże działalność arcybiskupa Nowowiejskiego, jak każdego człowieka, spotykała się z krytyką. Wystarczy przeczytać pamiętnik Marii Macieszyny (3). Stąd apel do przyszłych badaczy, aby w swych ocenach byli obiektywni, co zresztą jest podstawowym zadaniem historyka.

Analizując poszczególne wypowiedzi, spostrzegamy, że różnią się znacznie pod względem treściowym, metodycznym i objętościowym. Najcenniejsze, wydaje się, są przekazy osób bezpośrednio znających Nowowiejskiego: Aleksandra Macieszy - prezesa TNP; Klemensa Jędrzejewskiego, nauczyciela, redaktora gazet płockich, a po wojnie profesora dwóch fakultetów; księdza Józefa Janowskiego oraz księdza Wincentego Helenowskiego.

Szczególnie wypowiedź dwóch ostatnio wymienionych księży oraz Klemensa Jędrzejewskiego cechuje realizm i obiektywizm. Relację Jędrzejewskiego uważam także za cenną dla historii miasta Płocka okresu midzywojennego. Do źródła tego odsyłam przyszłych badaczy tej problematyki. Okazuie się bowiem, że w Płocku na jego dzieje nie miały wpływu jedynie partie polityczne o czym pisano w "Dziejach Płocka" (4). Ciągle jeszcze w mrokach historii pozostaje prawdziwe oblicze miasta. Rola i udział w dziejach miasta takich ludzi, jak Klemens Jędrzejewski (readaktor i radny) oraz arcybiskup Nowowiejski czy Aleksander Maciesza.

Wspomnienie K.Jędrzejewskiego jest także obszerniejsze od pozostałych. Napisane rzeczowo, obiektywnie, pięknym językiem. Dobrze się stało, że ujrzało światło dzienne.

Również obszerne jest wspomnienie ks.W.Helenowskiego. Przedstawia arcybiskupa jako pasterza, dbającego bardziej o sprawy duchowe niż prywatne księży. Mam tu na myśli relację księdza dotyczącą jego pobytu we Francji. Wskazuje jednak na zwyczajne ludzkie cechy pasterza: troskliwość, wyrozumiałość jaką otoczył ks.Helenowskiego. Podobnie relacja ks.J.Jankowskiego ukazuje nam arcybiskupa jako surowego, a nawet upartego człowieka. Jednakże ksiądz pisze:..."A jednak ten tak zdawałoby się nieubłagany człowiek nie potrafił odmówić żadnej prośbie, jeśli widział słuszność i rzeczywistą potrzebę" (5).

Zatem wśród opinii gloryfikujących działalność arcybiskupa, znaleźć można także wypowiedzi ukazujące męczennika jako zwykłego człowieka. Trzeba tylko odpowiednio przeanalizować "Świadectwa".

Do wypowiedzi gloryfikujących zaliczyłabym:

1. Przemówienie Al.Macieszy z roku 1931 z okazji nadania honorowego członkostwa TNP Nowowiejskiemu,

2. List pasterski biskupa T.Zakrzewskiego z okazji objęcia diecezji w 1946 roku,

3. Przemówienie ks.L.Lissowskiego z 1953 roku,

4. Przemówienie ks.prymasa S.Wyszyńskiego z 1975 roku z okazji obchodów 900-lecia diecezji,

5. Przemówienie ks.prymasa S.Wyszyńskiego wygłoszone podczas konsekracji biskupa B.Sikorskiego z 1964 roku,

6. referat prezesa TNP dr Jakuba Chojnackiego wygłoszony w 1982 roku z okazji zawieszenia Drzwi Płockich.

Duże znaczenie dla przyszłych badań będą zapewne miały zawarte w pamiętnikach wspomnienia ks.J.Jankowskiego, ks.F.Godlewskiego i ks.M.Molskiego.

W zbiorze dokumentów umieszczono również dwa fragmenty listów: ks.L.Grabowskiego z 1949 roku i ks.F.Kuligowskiego z 1957 roku.

Ze wszystkich tych przedstawionych materiałów jawi się nam sylwetka arcybiskupa A.J.Nowowiejskiego - pasterza, społecznika, rządcy diecezji, głębokiego patrioty, męczennika, ale także zwykłego człowieka. Chociaż udostępnione źródła szkicują po-

stać arcybiskupa, to jednak nie są wystarczające dla przyszłych badań. Dlatego też jako działanie następne, a jednocześnie konieczność widzę wydanie korespondencji A.J.Nowowiejskiego, która przybliży jego działalność. Również będą tu cenne i inne źródła, np. relacje osób przebywających w obozie w Działdowie, czy archiwalia dotyczące męczeńskiej śmierci arcybiskupa.

Tak przygotowana baza pozwoli na napisanie pełnej biografii A.J.Nowowiejskiego, co nastąpi w związku z procesem beatyfikacyjnym.

Autorowi pomysłu "Świadectw" życzyć należy, żeby zpoczątkowany cykl spełnił się w postaci pełnego opracowania.

W "Świadectwach" umieszczono różnego typu wypowiedzi: drukowane, rękopiśmienne. Przy drukowanych podano pochodzenie, natomiast przy rękopisach brak miejsca pochodzenia oraz danych formalnych (materiał, dane techniczne, wymiary itp.), co znacznie utrudni dotarcie do źródeł.

Poszczególne wypowiedzi wzbogacono przypisami. Głównie dotyczącymi ich autorów - dane biograficzne oraz pochodzeniem przy drukach. Indeks osobowy umieszczony na końcu ułatwia korzystanie z książki. Właściwie książka jest dwuczęściowa. W pierwszej zamieszczono teksty, a w drugiej fotografie. zapewne pochodzą ze zbiorów Biblioteki Diecezjalnej. Brak spisu fotografii i ich pochodzenia. Tytuł wydawnictwa "Świadectwa" kojarzyć się może współczesnemu czytelnikowi ze świadectwm szkolnym lub lekarskim. Autor opracowania termin ten jednak kojarzył raczej z opinią. "Słownik frazeologiczny języka polskiego "(6) podaje kilka znaczeń tego wyrazu. Ja najbardziej z tym terminem kojarzę źródła historyczne. Często wyraz świadectwa był używany w tym znaczeniu przez historyków XiIX wiecznych.

Na koniec moich refleksji kilka słów o szacie zewnętrznej książki, która zasługuje na szczególne wyróżnienie. Tu pokłon w stronę Zygfryda Gardzielewskiego. Jak zwykle ze swego zadania wywiązał się po mistrzowsku. Znam wiele prac Z.Gardzielewskiego, które noszą cechy druków bibliofilskich. Obecny także; piękny papier, odpowiednio dobrany wykrój czcionek, kolor druku, oszczędność i elegancja. Fotografie sepiowe w kolorze brązowym wywołują odpowiedni nastrój. Jedynie strona z dedykacją trochę się "zlała" , małe odstępy, mimo że zastosowano różną wielkość i grubość liter. Świetnie przemyślana i rozwiązana kolorystyka okładki. Druk okolicznościowy z okazji pobytu Papieża Polaka Jana Pawła II w Płocku co zaznaczono białą oprawą książki. Wydawnictwo poświęcone biskupowi męczennikowi co z kolei podkreślono czerwienią obwoluty. Ciekawie plastycznie rozwiązana okładka, jedynie herb biskupa i napisy informacyjne odnośnie tytułu i wydawcy. Wszystko przemyślane i w dobrym gatunku. Dobrze się stało, że wydawca druku: Towarzystwo Naukowe Płockie po raz kolejny skorzystało ze współpracy z Zygfrydem Gardzielewskim i Drukarnią w Toruniu.

Nakład druku dość duży jak na tego typu wydawnictwo - 10.000 egzemplarzy. Myślę jednak, że rozejdzie się szybko. Książka przyciąga oko.

Pozycja została wydana przez TNP jako tytuł dotowany przez Tadeusza Kwiatkowskiego i chwała, że w ciężkich czasach znalazł się człowiek, który ofiarował grosz na zacny cel. Oby takich sponsorów więcej; przyczynią się do publikacji i innych materiałów.

To dobrze, że Towarzystwo Naukowe Płockie uczciło pamięć arcybiskupa A.J.Nowowiejskiego , niegdyś wiceprezesa Towarzystwa, tak związanego z działalnością historyczną autora monografii historycznej "Płock".

Anna Stogowska

Przypisy

1. M.M.Grzybowski, Materiały do dziejów ziemi płockiej, Płock 1982 r.,Dekanat bodzanowski i wyszogrodzki, Płock 1982 r.,Dekanat mławski i szreński, Płock 1984 r.

2. M.Macieszyna, Pamiętnik Płocczanki (rękopis w zbiorach Biblioteki im.Zielińskich TNP) sygn.R.803

3. B.Dymek, W latach drugiej Rzeczypospolitej(w:) Dzieje Płocka, Płock 1978 r., s.388-436

4. M.M.Grzybowski, Świadectwa op.cit.,s.8

5. St.Skorupka, Słownik frazeologiczny języka polskiego, Warszawa 1985r.,s.316-317.